

heid uitschakelde, was weliswaar in 1906 met geweld neergeslagen en had de Russische gevangenen en verbanningsoorden met tienduizenden gevuld. Maar reeds in 1913 begon de Russische arbeidersbeweging weer op te leven en in 1914, vlak voor de uitbarsting van de oorlog, waren grote stakingen weer aan de orde van de dag. Maar even belangrijk – uit een revolutionair oogpunt – leek de geweldige beweging, die in de laatste jaren vóór '14 onder het Engelse proletariaat opkwam, culminerend in de grote mijnwerkersstakingen van 1912. Ook in Frankrijk scheen de revolutionaire geest onder het proletariaat toe te nemen. De spoorwegstaking van 1910 was er een symptoom van. En wat Duitsland betreft, het sterkste militaire bolwerk op het vasteland, daar kon een optimistische kijk op de gebeurtenissen in de debatten over de algemene staking in de gelederen der Duitse sociaal-democratie en de toenemende drang om de strijd aan te binden tegen het drieklassen-kiesrecht in Pruisen, de machtigste Duitse staat, de indruk wekken, dat ook daar de sociale toestand voor een revolutie rijp werd. Van de Donaumonarchie, verscheurd door een felle strijd der nationalistes, en van Italië, waar de sociale revolutie sinds 1898 om zo te zeggen voor de deur scheen te liggen, gold wel hetzelfde.

Kortom: een – het is waar optimistische, maar dat wist ik toen nog niet, en is de jeugd niet optimistisch? – een ietwat hoopvolle kijk van de uiterstlinkse elementen der schijnbaar geweldige internationale arbeidersbeweging, nog bijeen in de Tweede Internationale, waartoe ook ik behoorde, die kijk kon maar al te licht tot de conclusie leiden, dat Europa in de jaren vóór 1914 rijp begon te worden voor die sociale revolutie, waarvan, sinds 1848, sinds het Communistisch Manifest, de verwachting, já de zekerheid bij heel een voorhoede vaststond. Het is ook wel zeker, dat velen onder de leiders van de productie en der financiën, zij, die in het socialistisch jargon de grote kapitalisten heetten, met bezorgdheid die toenemende onrust onder de Europese proletariërs gadesloegen. Men behoeft niet zover te gaan om te menen, dat er onder hen velen waren, die in een oorlog iets als een middel tegen die sociale omwentelingszucht zagen. Dát er zulke waren stond m.i. wel vast. En wie het meesterwerk van Jules Romains kent, de „Hommes de bonne volonté”, die vindt daarin zulke grote bezitters wel naar waarheid geschilderd. In een ander meesterwerk